

Az USA fejére nőtt a hatalmas panda

2005. november 17., csütörtök, 3:53

Nem tud mit kezdeni az Egyesült Államok Kína növekvő erejével - állítják amerikai elemzők George W. Bush amerikai elnök kétnapos kínai látogatása előtt. Az amerikai külpolitika elbizonytalanodott, míg néhány hangadó az egyre növekvő veszélyt (az amerikai sajtó szerint a sárkányt) látja Kínában, addig mások a kereskedelmi kapcsolatokban és a kínai piacon rejlő lehetőségek kiaknázását követelik, azaz partnernek (pandának) tekintik Kínát. Csaba László egyetemi tanár szerint Kína egyelőre nem vágyik a jelenleginél nagyobb hatalomra, a gyors növekedéséből fakadó problémák megoldásán dolgozik. Egyszerűen csak annyi történt tehát, hogy Washington fejére nőtt a hatalmas panda.

Rágó

George W. Bush amerikai elnök állítólag szívesen emlékszik azokra az időkre, amikor az 1970-es években apja pekingi nagykövetként dolgozott. Mikor meglátogatta, rendszeresen járta a kínai fővárost biciklivel. Mára változott a helyzet, úgy tűnik, lassan már nem nagyon tudja, mit is gondoljon a világ legnépesebb országáról.

"Az amerikai-kínai viszony olyan, mint amikor egyszerre kell előre menned és rágóznod" - így jellemezte az Egyesült Államok és a világ legnépesebb országának kapcsolatát Michael J. Green, George W. Bush ázsiai főtanácsadója kongresszusi meghallgatásán. Bush szerdán kezdődött ázsiai útján két napot tölt majd Kínában, ahol tárgyal Hu Csin-tao kínai elnökkel. A megbeszélést várhatóan a Green által lefestett hangulat jellemzi majd: gazdasági kérdésekben történhet megegyezés, a többi lehetséges téma - Tajvan ügye, a politikai és szabadságjogok kérdése - azonban nagyrészt szócséplés.

Ezt vetítik előre Bush ázsiai látogatásának előzményei és Kiotóban elmondott nyitóbeszéde. Már azzal is Kínának üzent, hogy közvetlenül ázsiai útja előtt találkozott a dalai lámával, a kínai megszállás alatt álló Tibet szellemi vezetőjével. Kiotóban azonban a kritikus megjegyzéseket szóvirágok és diplomatisztikus udvariasság tompították. Az amerikai elnök egyrészt arról beszélt, hogy Kína tanulhatna Tajvantól. Másrészt pedig megerősítette, hogy az Egyesült Államok egyetért a hivatalos kínai külpolitikai irányvonallal, az "egy Kína-elvvel", amely kimondja, hogy az ország területe egységes és oszthatatlan, és ebbe bele számítja a szakadár tartománynak tekintett Tajvant is.

Bush beszédének kettőssége jellemzi az amerikai külügy megosztottságát Kína

ügyében. Az amerikai lapok ezt előszeretettel írják le a sárkány és a panda harcaként. Azaz míg egyes amerikai kormányzati politikusok nagyobb gazdasági együttműködést és diplomáciai távolságtartást tartanak szükségesnek (ők a pandabarátok), addig a konzervatív csoportok a kínai térhódítás aggasztó jelenségére helyezik a hangsúlyt, és keményebb politikát javasolnak (ők a sárkánygyilkosok).

Sárkány

"Hová ez a nagy sietség?" - tette fel a kérdést júniusi szingapúri látogatásakor Donald Rumsfeld amerikai védelmi miniszter a kínai hadsereg modernizációjára és fejlesztésére utalva. Rumsfeld félelmei túlzottnak hatnak, figyelembe véve, hogy a stockholmi békekutató intézet, a Sipri adatai szerint Kína mindössze 35 milliárd dollárt (a Pentagon szerint 2-3-szor többet) költ évente hadi kiadásokra, szemben az Egyesült Államok 455 milliárdjával. Kína még az első ötbe is alig fér bele, míg az USA fegyverkezése egymaga kiteszi a világ 47 százalékát.

Rumsfeld azonban vérbeli héjaként azok közé tartozik, akik a gazdasági fenyegetésnél és lehetőségnél jóval többet látnak Kínában. Rumsfeld mindig is kiemelt témaként kezelte Kína ügyét, ez kiderül a többek között általa és egykori helyettese, a Világbank jelenlegi elnöke, Paul Wolfowitz által jegyzett 2000-es és 2002-es amerikai védelmi stratégiából, amelyben a Bush-doktrínát fogalmazták meg 2001. szeptember 11. előtt és után. A helyzetet úgy értékelték, hogy a megnyíló Kína a következő évtizedben egyre jobban rászorul majd az olajbehozatalra, de a nyugat-ázsiai térségben előnyben van az USA-val szemben. A Kaukázusban és Közép-Ázsiában egyelőre kedvező helyzetben van Amerika, ami főleg az afganisztáni jelenlétnek köszönhető, de nyugaton is fel kell lépni a kínai terjeszkedés ellen - ajánlották.

A stratégia szerint a Perzsa-öböl térségének olajtartalékai segíthetnek sakkban tartani Japán és az EU mellett Kínát is. Ez a "kezünk a csapon" szemlélet azonban az utóbbi időben kiigazításra szorul. Kína ugyanis - kínai vezetők szerint - diplomáciai aranykorát éli, több országgal ápol kapcsolatot, mint korábban bármikor. Nicolas Lardy Kína-szakértő szerint Peking "jelentősen fejlesztette kapcsolatait a szomszédos országokkal, különösen Délkelet-Ázsiában. Ezek az országok külpolitikai szempontból Kína akaratát veszik már figyelembe Amerikáé helyett. A gravitációs központ eltolódott.

Aggasztó lehet a 2,3 milliós hadsereg és a közelmúltban meghirdetett modernizációs terv, illetve az egyre nagyobb kínai térnyerés. Kína stratégiai függetlenedését szolgálja a Sanghaji Együttműködési Szervezet (SCO), amelybe Kína és Oroszország mellett Kazahsztán, Tádzsikisztán, Üzbegisztán tartozik bele, Mongólia, Pakisztán, India és Irán pedig megfigyelőként vesz részt a munkában. A szövetség első látványos akciója az augusztusi kínai-orosz hadgyakorlat volt, de áttételesen az SCO-nak köszönhető az is, hogy az amerikai katonai támaszpontok nemkívánatossá váltak Üzbegisztánban és Kirgizisztánban. Egyre inkább felértékelődik Peking szerepe az Észak-Koreával folytatott tárgyalásokon is.

Stratégiai szempontból pedig megvetette lábát Kína más kontinenseken is. Így fontos szövetségese lett Irán mellett Csád, Szudán és Venezuela is. Ezekben az országokban dollármilliárdos kínai fejlesztések futnak, olajért cserében (Irán

Kína olajexportjának 11 százalékát adja). Kína az együttműködésért a fejlesztések mellett piacához való hozzáférést és politikai támogatást ígér. Bár komolyabb összetűzés ezeken a területeken sem volt, Kína néhányszor már megleckéztette az USA-t. Peking vétőzta meg például a Szudán elleni keményebb fellépést az ENSZ Biztonsági Tanácsában, de Irán ügyében is úgy tesz, mintha nem értené, milyen atomprogramtól tartanak az amerikaiak. Állandóak Kína konfliktusai az USA legfontosabb ázsiai szövetségeseivel, Japánnal is.

Japánnal nem finomkodnak

Mindennek ellenére Kína - Rumsfeldéken kívül szinte senki szerint - nem akar egyelőre ennél többet. "A Kína világhatalmi helyzetével kapcsolatos kérdéseknek két fő vonatkozásuk van, egy belső, illetve egy külső. Egyrészt a kínai politikai rendszer lényege, fenntarthatósága, másrészt az országnak a világgazdaságban betöltött szerepe" - mondta az [origo]-nak Csaba László közgazdász, egyetemi tanár. Csaba szerint hagyományos nagyhatalmi törekvések jelenleg nem jellemzik Kínát, és a Tajvannal kapcsolatos politika is elsősorban belső kérdésnek tekinthető, mivel a szigetet saját területének tekinti, és visszaszerzése - Makaóhoz és Hongkonghoz hasonlóan - legitimációs célokat, illetve a nacionalizmus erősítését szolgálja. Voltak és még lehetnek is kínai világpolitikai törekvések, jelenleg azonban nincsenek, és nem látszik, hogy vezető szerepre törekednének, akár szűkebb térségükben is - mondta Csaba.

A pekingi egyetem professzora, Zsu Feng szerint annyiról van csak szó, hogy "Kína felemelkedő hatalom, úgyhogy nehéz lenne elkerülni minden összeütközést az Egyesült Államokkal". Bár nyáron komoly riadalmat okozott egy kínai tábornok nyilatkozata, aki atomcsapással fenyegette Amerikát egy elmérgesedő tajvani konfliktus esetén, a hivatalos kínai politika egyelőre békés hangú az esetek többségében. A konfliktuskerülést támasztja alá, hogy januárban légi utat nyitottak Tajvan és Kína között, ami a közeledés rég nem látott gesztusa volt. "Béke és fejlődés, hogy mindenhol harmónia, biztonság és virágzás köszöntson be" - fogalmazta meg a kínai külpolitikai törekvések célját az állami hírügynökség, és Hu Csin-tao kínai elnök például "békés felemelkedést" emleget. Az USA pedig egyelőre nem tud mit kezdeni a helyzettel, amit Kína pusztán gazdasági és embertömege jelent. "Ha ellenségként kezeljük Kínát most, akkor az ellenségünk lesz a jövőben" - fogalmazta meg az amerikai dilemmát nyáron maga Bush.

Panda

"Rá kell jönnünk, hogy olyannak kell elfogadnunk Kínát, amilyen. A hatás, amit gazdasági, politikai és emberi jogi ügyekben tudunk gyakorolni rá, elenyésző" - jelentette ki Bush látogatása kapcsán James Sasser korábbi pekingi nagykövet. Sasser szerint Kína már túl van azon a helyzeten gazdasági és politikai értelemben is, hogy nyomásgyakorlással eredményt lehessen elérni nála. Marad tehát a helyzet kihasználása és az amerikai üzleti körök által meghirdetett jelszó:

"üzlet, üzlet, üzlet, üzlet, üzlet!"

Kína világgazdaságban betöltött szerepe fontos és érdekes kérdéseket vet fel, amelyekre még nem feltétlenül lehet választ találni - mondta Csaba László az [origo]-nak. Feltehetően senki nem tudná még megmondani, milyen hatással lenne egy piacnyitás a 2003-ban a világ negyedik legnagyobb kivitelével rendelkező és az egyik legnagyobb tőkebefogadó országában, vagy mi történik a világgazdaságban, ha az összjövedelemhez mért 40 százalékos megtakarítási rátával büszkélkedő Kína maga is tőkeexportörként lép majd színre. Ugyancsak bizonytalan, mennyire alakítja majd át a Világkereskedelmi Szervezetet (WTO) a kínai tagság és viszont: a WTO-tagság mekkora hatással lesz a kínai gazdaságra és államszervezetre.

Társadalmi, közelebbről migrációs szempontból egy kínai határnyitás ugyancsak beláthatatlan következményekkel járna, a várhatóan jelentős emberkiáramlás miatt. A növekedés jellegéből fakadóan ugyanakkor környezetvédelmi szempontból sem elhanyagolható Kína. Csaba László szerint például a kiotói egyezményt gyakorlatilag "el lehet felejteni", mivel az egyre nagyobb kínai széndioxid-kibocsátás ellensúlyozza a károsanyag-kibocsátásnak az egyezmény aláírói által elérhető csökkentését. Ezt alátámasztja az is, hogy Peking az elmúlt pár év alatt a világ legszennyezettebb városa lett.

"Kína egy olyan gazdasági és kereskedelmi modell felé mozdul, amelyben nincs helye a külföldi iparosnak, a külföldi bankárnak és a külföldi kereskedőnek. Nem fogadhatjuk el ezt a belső virágzást anélkül, hogy az más nemzetekkel való folyamatos kereskedelemhez kapcsolódna. A kapitalista rendszer alapvetően nemzetközi rendszer, ha nem működik nemzetközi alapon, akkor teljesen összeomlik" - fogalmazta meg a zárt kínai gazdaság által jelentett veszélyeket 2002-ben Paul Wolfowitz. Az elmúlt években ugyanakkor óvatosan, de folyamatosan nyílik meg a kínai piac a külföld előtt is. Egyre több cég veti meg a lábát Kínában, és már a külföldi pénzintézetek is szerezhettek banki részesedést. Bush kínai látogatásának egyik fő felada ennek ellenére az, hogy még nagyobb nyitottságra kényszerítse Pekinget.

A legfontosabb - Csaba László szerint Bushnak belpolitikai presztízst jelentő és ezért túlhangsúlyozott - kérdés a jüan alulértékelése. Részben ennek a következménye ugyanis, hogy az Egyesült Államok kereskedelme közel 200 milliárdos deficitet mutat Kínával szemben. Bár nyáron a kínai jegybank 2,1 százalékkal felértékelte a jüant, Bush ennél többet vár, hogy az így megdráguló kínai áruk jobban ki legyenek téve a versenynek.

Magával törődik

Csaba szerint Kínát jelenleg elsősorban saját, gyors növekedése és az ezzel kapcsolatos belső bajok kezelése, illetve a politikai átalakulás menedzselése köti le. A jelentős kínai haderő feladata is a belső rend, a legitimitáció fenntartása, a valószínűleg gyenge rendőrség kíségetése a rosszul működő, nem hatékony társadalomban. A világhatalmi státus olyan megnyilvánulásai, mint az ember világűrbe juttatása vagy az interkontinentális nukleáris rakéták hadrendben tartása a közgazdász szerint csupán a katonák játékszerének tekinthetők.

Hasonló véleményen van Kenneth Lieberthal, a michigani egyetem Kína-

szakértője is, aki szerint Kína sorsa csak most dől el, a következő években derül ki, működhet-e egymás mellett az egyre erősebb kínai gazdaság és a még mindig szigorú és sok esetben elnyomó politikai rendszer. Mint mondta, "ez a történelem egyik legnagyobb hazárdjátéka, de mindannyian megtettük tétjeinket".

Ballai Vince, Sáling Gergő

[origo]

A cikket az alábbi címen találja az [origo]-ban: <http://origo.hu/nagyvilag/20051117megszeppent.html>

A cikket az alábbi címen találja az [origo]-ban: <http://origo.hu/nagyvilag/20051117megszeppent.html>